

דיני תשעת הימים

תשפ"ג | 2023

טבלת עזר ליחסי בין המצרים

טבלה המסכמת את הדינים ליחסי בין-המצרים לאשכנזים וספרדים

הרב אליקים לבנון - כ' תמוז ה'תשע"ה

הפעולה	י"ז תמוז - ר"ח אב		ר"ח אב - עד שבוע שחל בו		שבוע שחל ט' באב		ט' באב	י' אב	
	ספרד	אשכנז	ספרד	אשכנז	ספרד	אשכנז			
1. נישואין	מותר. רובם נמנעים	אסור	אסור	אסור	אסור	אסור	אסור	אסור	
2. תספורת	מותר	אסור	מותר	אסור	אסור	אסור	אסור	ש"ע: מותר. מ"ב (סיק לז): אסור עד חצות היום	
3. כיבוס	מותר	מותר	מותר	אסור	אסור	אסור	אסור		
4. תפירה / קניה בגדים חדשים	מותר	מותר	מותר	אסור	אסור	אסור	אסור	מותר	
5. אכילת בשר ושתיית יין	מותר	מותר	אסור. ר"ח לספרדים מותר. שבת מותר		אסור, חוץ משבת שמותר		אסור	ש"ע: אסור כל היום. הרמ"א: אסור עד חצות היום.	
6. רחיצה	מותר	מותר	מותר	אסור	אסור	אסור	אסור	ש"ע: מותר. מ"ב (תקנח ס"ק ג): אסור עד חצות היום	
7. שהחינו	טוב להזהר שלא לברך שהחינו בין המצרים על פרי או מלבוש, אבל על פדיון הבן אומר, פרי שלא ימצא אחר תשעה באב מותר לברך							מותר	אסור

לספרדים - לגבי כל השבוע: השו"ע מביא מחלוקת בזה. ומשמעות דעתו להתיר, שאין דין שבוע שחל בו בשנה זו. וכך נוהגים.

יש שכותבים שראוי להחמיר ולנהוג [בא"ח].

בסיום הצום - מותר לכולם רחיצה כי זה כבר מוצאי י' אב.

4. מה כלול באיסור רחיצה

לאשכנזים -

בחמין - אפילו אבר אחד.

בצונן - אסור כל גופו. פנים ידיים ורגליים בצונן - מותר.

לספרדים - בחמין - כנ"ל. בצונן מותר אפילו כל גופו.

לכו"ע - איסור שימוש בסבון, שמפו וכדו',

שחיה בים או בריכה צוננת - יש למנוע גם לספרדים אא"כ זה מטעמי בריאות [ילקו"י]

סיכה בשמן - למניעת גירוי ויובש מותר. לטיפוח ותענוג - אסור [פוקס]

משחה / קרם / בושם - במקומות החמים ולחים יש להתיר [אגרו"מ]

דיני רחיצה

יש כמה חילוקים מרכזיים בין אשכנזים לספרדים

1. מחתי מתחיל האיסור

לאשכנזים - מראש חודש כולל.

לספרדים - שבוע שחל בו בלבד. כלומר ממוצ"ש שלפני ת"ב. [לפי הבא"ח יש לנהוג מר"ח]

2. מתי מסתיים האיסור

לספרדים במוצאי ת"ב בלילה מותר

לאשכנזים מעיקר הדין מותר כנ"ל. אך יש מנהג להמתין עד י' באב בחצות היום. וזה יותר קל מדין תשעת הימים

3. בשנה שחל ר"ח אב ביום שישי

לאשכנזים - מותר בר"ח לכבוד שבת כרגיל בחמין. וגם עם סבון [גרש"ז]. אחרי שבת מתחיל האיסור.

5. הגדרת פניו"ר להיתר

פנים - כל הפנים כולל שיער הראש. וגם הזקן [גריש"א תורת המועדים ס"ע].

ידיים - עד המרפק. וכן עיקר [ויש מי שהתיר עד החיבור לגוף [א"א בוטשאש]. ויש מי שהתיר רק כף היד [גר"ח"ק].

רגליים - עד הברך. [וכנ"ל יהיו השיטות הנ"ל עד החיבור לגוף או רק כף הרגל]

האם מותר פיו"ר בצונן גם עם סבון - דעת האור"צ שמותר [ח"ג פכ"ז ה] ודעת שבה"ל שאסור [ח"ז ע"ז, ב]

כל גופו לסירוגין - מותר בצונן. ותמיד יהיה איבר אחד לפחות מחוץ למים [גריש"א]. - [לבדוק דין זה]

הגדרת צונן

מותר גם פושר כל שאינו נהנה מחמימות המים.

היתרים באיסור רחיצה

ילדים

עד גיל 7-6 - מותר לרחוץ כרגיל [פוקס בשם הגריש"א] לא חייבים באבילות.

במקומות חמים [ישראל] - יש להקל לילדים עד שנה לפני בר מצוה - גר"ק [קרא עלי מועד פ"ג ס"ק ט"ז]

ילדים הרגילים להתרחץ כל יום - מותר לרחוץ כדרכם דהיינו רבייתיהו - צורך גידולם. עד בר מצווה.

[שם מהגר"ק והגריש"א]

הסרת לכלוך

אם יש כינים - מותר בשמפו ומרסק כדי להסיר הכינים [משנה ברורה]

מקום בגוף שהתלכלך - מותר גם בחמין. [משנ"ב] ובסבון לפי הצורך אם הלכלוך לא יורד בלי סבון [פוקס בשם הגר"פ]

הצטברות של זיעה מרובה

משנ"ב - גם ביו"כ מותר באופן זה. אבל ראוי להימנע מי שאינו איסטניס כי סו"ס יש בזה גם משום הנאה.

גר"ק : זיעה באופן הרגיל שרק גורמת הרגשת אי נוחות - אינה בכלל זה [גר"ק חוש שני יו"כ קלא]

הרב פוקס בשם הגר"פ - נחשב כהסרת לכלוך ומותר בחמין עם סבון.

כאשר מחמת הזיעה יש

ריח רע או סבל רב

הרב פוקס בשם הגר"פ - נחשב כהסרת לכלוך ומותר בחמין עם סבון.

אור"צ : מותר גם בפושרים ועם סבון [כמו לכלוך] [אור"צ]

שבה"ל: באופן הנ"ל - מותר בצונן עם סבון אבל יקפיד לא את כל הגוף בב"א אלא תמיד איבר אחד בחוץ.

חזו"א גר"ק דברי יציב: אין היתר מחמת זיעה רק בזיעה מרובה במקום אחד, שאינה עוברת, ונחשבת זוהמא

גרש"ז : ההיתר רק למי שמצטער הרבה וסובל. ומותר בצונן ועם סבון רק לפי הנצרך.

לאנשים הסובלים מזיעה בדר"כ

ובמקומות חמים או לחים

אגרו"מ: בימים חמים אם הכוונה ברחצה להעביר הזיעה ולא להנאה - מותר [אגרו"מ אבהע"ז פ"ד]

גריש"א: מי שרגיל לרחוץ כל יום גם בחורף - יכול להקל בצונן וללא סבון [הגריש"א מדין איסטניס]

איסטניס

להגדרת הגריש"א מי שגם בחורף מתרחץ כל יום. מותר בצונן וללא סבון.

לצורך בריאות

לחולה או בגלל פצעים וכדומה מותר גם בחמין ואפילו בשבוע שחל בו ת"ב [משנ"ס ס"ק פ"ח]

לצורך מצוה

טבילת אשה לנידתה

מותרת. ומותרת בכל ההכנות כרגיל ברחיצה בחמין וסבון ושמפו לצורך החפיפה.

אם צריכה לטבול במוצאי ת"ב

לדעת המשנ"ב ובאוה"ל ע"פ הש"ך

לכתחילה - תעשה כל ההכנות בערב ת"ב כרגיל ובמוצאי ת"ב תחפוץ מעט קודם הטבילה.

ורק אם א"א בערב ת"ב תעשה הכל במוצאי ת"ב

לדעת הרמ"א

לכתחילה - תעשה כל ההכנות והרחיצה סמוך לטבילה במוצאי ת"ב.

ורק אם א"א במוצאי ת"ב תעשה ההכנות בערב ת"ב.

רחיצה לצורך הבדיקות בז"נ

מותרת לרחוץ כדרכה כפי הנצרך ומסתמא גם בחמים וסבון.

טבילת עזרא לבע"ק

מותר בתשעת הימים. ורצוי לפני התפילה דווקא.

ויטבול ויצא מיד ולא ישהה במים [שבה"ל ח"ז ע"ז]

לדעת שבה"ל רק בפושרים. וכף החיים מתיר אם אין צונן או שקשה לו - אף במקווה חמה. וכ"ד הגריש"א.

אם יש הקפדה מצד המקום שלא לטבול ללא רחיצה קודם - יכול גם לרחוץ [הגרמ"ב זילברברג בשם הגר"א"ל]

למי שלפעמים אינו מקפיד על טבילת עזרא - החזו"א מתיר [קרא עלי מועד פ"ד הערות הגר"ח"ק י"ד]

טבילה לתוספת קדושה למי

שטובל כל יום לפני התפילה

יש מתירים [ערוה"ש ושבה"ל] ויש אוסרים [גר"ח"ק וגריש"א]

מה כולל האיסור

פעולת הכיבוס והגיהוץ

בש"ע ובספרי הפוסקים יש אבחנה בין סוגי הבגדים [פשתן או אחר] סוג הכיבוס [בבל, ארץ ישראל] וסוג הגיהוץ.

בזמן הזה למעשה אין אבחנות אלו וכל כיבוס אסור וכל גיהוץ אסור, או מצד מנהג או מדינא.

האיסור הוא משני טעמים: 1. שמחה בכך שהוא מכבס. 2. הסחת דעת מהאבלות. ולכן

האיסור גם לכבס ולגהץ בעצמו בגדי עצמו - שני הטעמים הנ"ל

גם למסור לכובס אחר, אפילו נוכרי - טעם השמחה.

האיסור גם למסור לכיבוס שייעשה אחרי ת"ב. ויש מתירים בזה

לכבס ולגהץ בגדי ישראל אחר - אין טעם של שמחה וגם אין הסחת דעת [כי עוסק באומנות] והסיבה משום לפני עיוור

לכבס ולגהץ בגדי נוכרי - הסיבה משום מראית עין. ואם ניכר שהם בגדי נוכרי יש להקל [משנ"ב]

לצורך פרנסה וכן למי שיש מכבסה, או מכבסה בשירות עצמי - יעשה שאלת חכם.

מה אסור לכבס ולגהץ [וכן להשתמש במכובס]

בגדים, מגבות, מפות, סדינים, כלי מיטה.

ניקוי בגד שהתלכלך

יש אוסרים [גר"ח אור"צ] ויש מתירים [גרש"ז גריש"א]

והיינו ניקוי מקומי, כשהכתם ניכר ואין משהו אחר ללבוש. ואפילו כמה מקומות באותו בגד [פוקס בשם הגריש"א].

ניקוי ללא מים - מותר. ניקוי יבש במכונה - אסור

הברשת כובע - מותר

צחצוח נעליים

להבריך - אסור [אגרו"מ]. ויש מתירים שאין זה בכלל כיבוס אלא הסרת לכלוך [אור"צ]

משחה ללא הברקה או הסרת אבק בלבד - מותר לפי הנצרך כשהתלכלך ומשום כבוד הבריות.

לכבוד שבת - מותר כרגיל [אגרו"מ]

סירוק פאה נכרית

חפיפה עם מים וסירוק - יש אוסרים [שבה"ל הגריש"א] ויש מי שמתיר [בגר"ח"פ]

ריענון ע"י ספריי, וכן סירוק פשוט במסרק ומברשת בבית - מותר

לבישת בגדים מכובסים או מגוהצים

אין ללבוש בגדים מכובסים או מגוהצים.

וכנ"ל מגבות מטפחות כלי מיטה ומצעים ומפות שולחן.

אין ללבוש בגדי שבת בחול.

כשאין לו בגד אחר עדיף ללבוש בגדי שבת מאשר לכבס בגדי חול [הגר"ח"ק, תורת המועדים ס"א אות א]

אורחים

מגבות כלי מיטה ומצעים לאורחים - מותר כי להשתמש בכלי מיטה משומשים של אחרים נחשבים כולם איסטיניסים [מנח"י].

טבילה ורחיצה בערב שבת חזון

טבילה בחמין:

הרגיל לטבול בחמין כל ער"ש מותר גם בשבת זו.

רחיצת הגוף

רמ"א - רק פיו"ר בצונן. ויש מקילים לחפוף הרא"ש בחמים למי שרגיל בכך כל שבת.

משנ"ב - גם מותר פיו"ר בחמין למי שרגיל בכך כל ער"ש. אבל לא בסבון ושמפו. ושאר הגוף בצונן [פושר]

חזו"א - מה שמתר פיו"ר בחמין מותר גם בסבון ושמפו.

אגרו"מ - במקומות החמים מותר בער"ש חזון גם כל גופן בחמין וסבון כדרכו.

ער"ש חזון שחל בח' אב

מותר ככל הנ"ל.

באוו"ל - לכתחילה אם אפשר יטבול וירחץ המותר לפני חצות. ובדיעבד גם אחרי חצות.

איסור כיבוס וגיהוץ ולבישת בגדים מכובסים או מגוהצים

זמן האיסור

תחילת האיסור

לאשכנזים - מליל ר"ח אחרי השקיעה

להעמיד מכונה סמוך לשקיעה וייגמר גם לאחר צאה"כ - מותר [גרנ"ק. גריש"א והגר"ח"ק] ויש אוסרים [שבה"ל].

לספרדים - שבוע שחל בו בלבד. כלומר ממוצ"ש שלפני ת"ב. [לפי הבא"ח גם לספרדים ראוי לנהוג מר"ח].

סיום האיסור בשנה רגילה

לספרדים - במוצאי ת"ב בלילה מותר.

לאשכנזים - מעיקר הדין מותר כנ"ל. אך יש מנהג להמתין עד י' באב בחצות היום. וזה יותר קל מדין תשעת הימים

בשנה שחל ר"ח אב ביום שישי

ותשעה באב בשבת והצום

נדחה לי' באב ביום ראשון

לספרדים - הש"ע מביא מחלוקת בזה, ומשמעות דעתו שאין דין "שבוע שחל בו" כלל בשנה זו. וכך נוהגים.

ויש שכותבים שראוי להחמיר ולנהוג [בא"ח].

בסיום הצום מותר לכולם כי זה כבר מוצאי י' אב.

מגבות כלי מיטה ומצעים בבית מלון - ניתן להשתמש במכובסים ומגוחצים מהסיבה הנ"ל ולכתחילה יש לבקש שלא יחליפו אותם כל זמן שאתם שם.

בגדים של זיעה, גרביים, בגדים הסמוכים לגוף, מטפחות האף, חולצות

מעיקר הדין מבואר בשו"ע שגם בגדים אלו [הנקראים בשו"ע בגדי פשתן] אין ללבוש מכובסים, אלא רק לכבוד שבת במקומות החמים שיש זיעה והבגד סופג, ומרגיש לא טוב עם הלבישה, והאדם בדר"כ מחליף כל כמה ימים - יש להקל ללבוש מכובס. [ערוה"ש מועדים וזמנים, שלמת חיים ועוד] ואם גורמים ריח לא טוב או מלוכלכים הרבה מחמת הזיעה - בודאי יכול להקל ללבוש מכובסים וגדול כבוד הבריות [אורל"צ] חולצה - יש המחשיבים גם אותה כבגד הסמוך לגוף ומותר במכובס [פוקס בשם הגרי"ש"א] ויש המצריכים להכין מראש כדלקמן. דעת ילקו"י שיש להכין גם בגדים הצמודים לגוף וגרביים [ח"ה עמוד תקס"ד].

הכנת בגדים לפני זמן האיסור

הפוסקים נתנו עצה להכין בגדים לפני זמן האיסור ע"י שירידו מעליהם את רעננות הכיבוס. וזאת באופנים שונים. לבישה: י"א רגע וי"א שלש שעות וי"א חצי שעה/שעה שאז כבר סרה מהם הרעננות של הכיבוס וניכר שכבר לבשו אותם. ללבוש כמה ביחד זה על זה - אם מתקמט קצת יש להקל [גר"ח"ק] קימוט ולכלוך - להניח על הרצפה עד שיתקמטו קצת או יתלכלכו קצת [גר"ח"ק גר"ח"ק] הנחה מתחת למזרון לחצי שעה/שעה ואז יוצא מקומט.

הכנת בגדים בשבת חזון לצורך השבוע שאחרי

הבעיה היא מצד איסור הכנה משבת לחול. העצה היא לעשות בדרך של לבישה בשבת עצמה, שלא יהיה ניכר שעושה לצורך חול. כגון בבוקר ללבוש בגדים אחרי מהערב. במנוחה לשים בגדי שינה ואח"כ ללבוש בגד אחר. ויש שאסרו בכלל להכין בשבת [גר"ח"ק] ויש שהתירו ללבוש כמה שעות ולהחליף [הסטייפלער]

היתרים מיוחדים

בגדי ילדים

רמ"א: בגדים המתלכלכים מצואה - מותר. בגדי שאר הקטנים - נוהגים להקל. משנ"ב: בצנעא ולא הרבה יחד. ובמכונה בבית אין ענין של הרבה יחד. מה נחשב בגדי קטנים שמותר לכבס י"א 2-3. י"א 5-6. י"א גם 7-8. [גרש"א]. 9-13 יש להקל גם לאשכנזים עד שבוע שחל בו [משנ"ב בשם ח"א]. ללבוש בגד מכובס - יש שהקילו עד בר מצוה [פוקס בשם הרב נויבירט]

לצורך מצוה

בגדי לבן וסדין מכובסים ובדוקים לצורך ז"נ אם אין לה יכולה לכבס דהוי צורך מצוה

בת"ב עצמו לא תכבס אלא ע"י נכרית ותלבש בגד בדוק אע"פ שאינו לבן.

מי שיש לו רק חלוק אחד

יכול לכבס עד שבת חזון [משנ"ב ס"ק כט]

לצורך שידוך או פרנסה או צורכי ציבור [כגישות עם אנשי שדרה ושלטון]

אם יכול לעזור יכול ללבוש מכובס ואף בגדי שבת [שבה"ל]

לצורכי בריאות.

בר מצוה בעל ברית

בגדים וכו' לשבת חזון

מפות מכובסות נקיות על השולחן - מותר להחליף.

מגבות - מותר להחליף. ויכול לתת לכל אחד מגבת אחרת, ועי"ז להכין להמשך השבוע.

סדינים מכובסים - נהגו לא להחליף

בגדי הפשתן [הצמודים לגוף] - מותר להחליף וללבוש מכובסים כבוד שבת

אם אין לו יכול להקל לכבס בימים חמישי ושישי, או לכבס ע"י גוי.

בגדי שינה לשבת - יש שהתירו מכובס אם רגיל כל שבת ללבוש מכובס. [גר"ח"ק] ויש אוסרים כמו כלי מיטה [גר"ח"ק]

סוג הבגדים

הספרדים לובשים בגדי שבת כרגיל. אך לא בגדים מפוארים יותר משבת רגילה

רמ"א: אין לובשים בגדי שבת. רק הכותנת הסמוכה לגוף ניתן להחליף למכובס. וכן הגרביים. ואם אין מכובס יכול גם חדש.

וה"ה לשיטה זו גם מותר נעלי שבת אך לא חדשות.

מנהג הגר"א: לובשים בגדי שבת מכובסים, כמו בכל שבת. וגם מה שלא נראה בחוץ.

וכ"כ בעל התניא רדב"ז ערוה"ש ועוד, שא"כ זו אבלות בפרהסיא.

בגד חדש - יש אוסרים [אגרו"מ סטייפלער]. ויש מתירים בבגד שאינו חשוב, שאין מברכים עליו שהחיינו [כף החיים]

יש נוהגים לשנות בגד אחד שיהיה של חול [גרביים, טלית קטן] - חזו"א סטייפלער.

לבישת בגדי שבת בער"ש

י"א מחצות היום [סטייפלער גרי"ש"א].

וי"א רק קרוב לשבת [גר"ח"ק]

וי"א בזמן שרגיל כל ער"ש אפילו לפני חצות [גרש"ז שבה"ל]

הודדת בגדי שבת במוצ"ש

יש שהורו להוריד מיד בצאת השבת [סטייפלער] יש שהורו לאחר הבדלה [גר"ח"ק] וי"א שאינו חייב להזדרז [גרש"ז גרי"ש"א]

לקראת שבת חזון

ניקוי הבית - באופן רגיל ופשוט [כולל חומר ניקוי] אך לא צחצוח או הברקה מיוחדת לא ניקוי חלונות [שלא עושים כל שבת]

תספורת וגילוח - אסור גם לבני ספרד [שלא להיכנס חגיגי לתשעה באב]

קציצת ציפורניים - למי שרגיל כל ער"ש מותר.

רחיצה - ראה לעיל.

בגדי שבת - ראה לעיל.

ההנהגה בשבת שחלה בתשעה באב

לפי השו"ע [ספרדים] - אין אבלות בשבת והכל מותר. כגון רחיצת פו"ר בחמין. ורצוי להימנע [אורל"צ]

לדעת הרמ"א - דברים שבצנעה נוהג. ולכן לא ירחוץ פו"ר בחמין [אבלות]. ובצונן מותר [כי אין דיני עינוי בשבת] **סיכת הידיים בשמן** - לדעת הרמ"א יש לאסור.

טבילה במקווה בשבת בבוקר-

יש לאסור אף בצונן [כי זה משום אבלות]. והגריש"א נוטה להקל למי שמקפיד תמיד לטבול בשבת

מצוות עונה

לספרדים - דעת השו"ע שמותר. אורל"צ טוב להימנע. **לאשכנזים:**

דעת הרמ"א - דברים שבצנעה נוהג אבלות בשבת, ואסור. **משנ"ב** - יש מקילים בזה. ולכן בל"ש יש להקל כדעת המתירים. **אגרו"מ** מי שלא יכשל מחמת כך ראוי להחמיר.

חו"נ בשבת זו לאשכנזים

בלילה יש להחמיר

הרחקות בשבת זו לאשכנזים

יש מחמירים בלילה [כף החיים בא"ח. שבה"ל]. והגריש"א מיקל

סעודות השבת

אוכל כרגיל

זמירות שבת כרגיל

סעודה שלישית כרגיל. ואפילו בשרית. מזמנים כרגיל.

יש להימנע מכינוס חברים לסעודה זו מעבר לבני הבית.

במקומות שרגילים בסעודה ג' ציבורית - מותר

סיום הסעודה: יש לסיים הסעודה לפני השקיעה. ולכן יש להתפלל מנחה מוקדם.

אם סיימו הסעודה לפני השקיעה מותרים עדיין לאכול ולשתות עד השקיעה. [א"י"צ להתנות שאינו מקבל הצום]

לימוד תורה בשבת

בתשעה באב רגיל אין לומדים כבר מחצות היום של ערב ת"ב.

בשבת שהיא ערב ת"ב

עד חצות היום לומדים הכל כרגיל.

לאחר חצות היום

רמ"א: אין אומרים פרקי אבות. ולפי"ז יש לגמור השמו"ת לפני חצות.

משנ"ב בשם הט"ז - מי שילמד דברים רגילים בשבת זו אחר חצות - לא הפסיד שכרו ואלמד עליו זכות.

וזה עדיף מבטלה המביאה לידי שעמום וחטא.

שעור קבוע בשבת אחה"צ - אין לבטל דהוי אבלות בפרהסיא [שש"כ ס"ה הערה מה]

הכנות לצום יציאת השבת וקניסת הצום

אסור להכין חשבת לחול ולכן

אין לומר במפורש - נאכל כדי שיהיה כוח לצום.

אין להביא מגילה או קינות לבית הכנסת לפני צאת השבת, אא"כ ישתמש בהם בשבת עצמה.

נטילת כדורים להקלת הצום - מותר כיון שאינו בגדר רפואה. ויש שהחמירו להמיס הכדור בער"ש ולקחת בתוך שתיה רגילה בשבת [שבה"ל]

חשקיעת החמה [19.39]

עד צאת הכוכבים [20.09]

חלים דיני הצום - איסור אכילה שתיה רחיצה [אפילו יד ופנים במים קרים] סיכה.

ניקוי הפה - עד השקיעה באופן המותר בשבת: מי פה, מברשת רכה ללא משחה [לרב עובדיה גם עם משחה].

ניתן גם להשתמש בקיסם פה בזהירות לא לפצוע ולגרום להוצאת דם

ישיבה על כסא - להישאר באותו מצק שנמצאים בו. יש ספק מתי בדיוק מתחיל הלילה. האם כבר אסור לשבת על כסא רגיל [אבלות של ת"ב] או אדרבה עדיין אסור

לשבת על כסא נמוך [אבלות בשבת].

יש המעדיפים לשכב [על מיטה או מזרון] שבזה יוצא ידי כולם.

מצאת הכוכבים [20.09] [המקפיד על

זמן ר"ת יקפיד כן גם לגבי עניינים אלו]

אומרים ברוך המבדיל.

חולצים נעליים ומחליפים בגדי שבת לבגדי חול. נשים מורידות תכשיטים המיוחדים לשבת.

מכאן ואילך יושבים על כסא נמוך.

עיקר ההבדלה היא בתפילה ולכן יש להקפיד יותר מהרגיל לא לשכוח אתה חוננתנו.

רצוי שגם מי שאינה מתפללת ערבית בדר"כ תתפלל ערבית ותאמר "אתה חוננתנו". [הליכות שלמה י"ד, ז]

ברכת בורא מאורי האש

נוהגים לברך בבית הכנסת לפני הקינות [אבודרהם, של"ה] ויש המדליקים ומברכים בבית לפני יציאה לביהכ"ס להוציא גם נשים ובי"ב קטנים [באור הלכה רצ"ו ד"ה לא ושש"כ פרק ס"ה הערה צח].

נשים: לפי המשנ"ב אשה חייבת רק מספק ולא תברך. ולכן כדאי שתשמע מבעלה.

ויש פוסקים רבים שלדעתם גם אשה יכולה לברך [קצוה"ש, אגרו"מ, שש"כ ס"א הערה ס"ט, שבה"ל]

מי ששכח: יכול לברך כל הלילה אבל לא למחרת

הבדלה

במוצאי הצום

ברכת הבדלה והגפן ללא נר וללא בשמים

רק אם מרגישה ממש מצויין וכמו שמרגישה בכל צום - יכולה לצום. אחרי ג' ימים בלבד.

חינת:

חולשה יותר מהרגיל

חשש מיעוט החלב. ואם ניזון גם מתחליפים באופן קבוע - יש לדון לפי המצב.

היתר כללי למעוברת ומניקה [בחודשים הראשונים]

בירושלים [גרש"ז] נטו להתיר לכל המעוברות והמניקות משום שכולן היום חלשות

ובב"ב [חז"א גרנ"ק שבה"ל] לא נטו להיתר כללי אלא לפי המצב

הבדלה לחי שצריך לאכול

גדול: צריך לעשות הבדלה לפני שאוכלים מתחילים בברכת השתיה בלי הפסוקים קודם וללא בשמים.

על מה מבדילים: מיץ ענבים [גרש"ז] וי"א חמר מדינה [אגרו"מ מנח"י]

בירה, וויסקי, קפה תה. מיץ טבעי [לרוב עובדיה לא מיץ טבעי].

גדולה: תבדיל לעצמה. יכול גם גבר שצם להוציא אותה והיא תשתה והוא יצא בזה י"ח הבדלה.

קטנים: י"א שלא יבדילו [קה"י, הגריש"א] וי"א שבגיל חינוך יבדילו לעצמם [מהרי"ל דיסקין, שבה"ל]

מי שזקוק רק לשתיית מים - לא יבדיל עבור כן. [שבה"ל]

חדיני הצום

אכילה

קטנים - עד בר מצוה אינם צריכים לצום [חיי אדם קל"ג] [משנ"ב תק"ג ס"ק ה]

אבל לא יאכלו תפנוקים ומעדנים מגיל חינוך לכך

שטיפת הפה - אסורה. רק למצטער מאוד יש להקל ובזהירות לא לבלוע מים.

לקיחת כדורים: מה שצריך וא"א לרחות ללילה ישתדל ללא מים או יערב דבר מר במים.

רחיצה

רחיצה לתענוג - אסור אפי' אצבע אחת.

בבוקר: נט"י שלש פעמים עד קשרי האצבעות

אחרי הנטילה יכף ללחלח עיניו בידי הרטובות

אחרי שירותים: [כדאי גם ליגוע במקומות המכוסים] נטילה עד קשרי אצבעות ולנוהג תמיד ג"פ ה"ה כאן.

אחרי נגיעה במקומות המכוסים: נטילה פ"א עד קשרי האצבעות. **לפני תפילה** - כנ"ל.

ניקוי לכלוך שעל הגוף - מותר ואם אי אפשר לנקות בלי מים חמים וסבון - מותר

ניקוי תינוק - מותר. אמבטיה לתינוק - רצוי עם כפפות

שטיפת כלים: מותר. ועדיף בצונן ועדים עם כפפות.

חי פטור מהצום

השנה שהצום "נדחה" יש יותר הקלה לגבי הפטורים מהצום

חולה שאב"ס

אם הצום יזיק לו. - אינו צם. למי שיש חום [מעל 37.5],

זקנים חלשים - פטורים

מי שחש בחילה סחרחורות הקאה חולשה הקרובה לעלפון כאבי ראש חזקים. - מפסיק הצום מיד.

מעוברת:

בשו"ע כתוב שחייבת

למעשה

בשנה רגילה פטורה במקרים הבאים

בתחילת הריון

הריון קשה, חולשה יותר מהרגיל הקאה, חשש הפלה, חלשה, בעיה רפואית [לח"ד גבוה, חוסר דם] אם מצטערת. או מי שהצום קשה לה

סוף הריון:

חשש זירוז לידה

והשנה שהצום נדחה

פטורה אם יש לה מיחוש קל ויש מתירים גם ללא מיחוש [יחווה דעת]

יולדת

מעיקר הדין: לשו"ע פטורה כל ל' יום. רמ"א: המנהג להתענות. והמיקל לא הפסיד.

גם לפי המנהג של הרמ"א

אם היא חולה קצת - אין את המנהג.

חולה קצת היינו מיחוש או סחרחורת בחילה או חלשה בטבעה או שלא נרפאה לגמרי מהלידה

בת"ב נדחה - אין את המנהג

אחר חצות

- מותר ישיבה ושאלת שלום
- עשיית מלאכה
- ניקוי וסידור הבית
- שטיפה יש אוסרים ויש נוהגים דווקא כן.
- הכנת אוכל

סיכה

אסור: לסוך הגוף בשמן תחליב, קרם, המיועד לטיפוח או ייפוי
מותר: משחות להגנה - שמש, פצע, שפתיים בקועות, נוזל נגד יתושים.
דיאודורנט בספריי - מותר
איפור צביעת ריסים ציפורניים וכדו' אסור [מותר לכלה תוך ל' יום]

ישיבה על הקרקע

או ריצפה ממש או שרפרף: למנהג ספרד עד 10 ס"מ. למנהג אשכנז עד 30 ס"מ.
למי שקשה [זקן, מעוברת] - מותר.
מחצות היום מותר וגוערים במי שממשיך.
בזמן נסיעה - מותר. ואם אפשר לעמוד - יעמוד.

שאלת שלום

אסור: אין אומרים שלום, מה שלומך, בוקר טוב
מותר: מה נשמע. איך הצום? רפואה שלמה. תרגיש טוב.